

u.remissvar@regeringskansliet.se

Linköpings universitets remissvar gällande SOU 2022:53 Statens ansvar för skolan - ett besluts- och kunskapsunderlag, dnr U2022/03532

Linköpings universitet (LiU) har beretts tillfälle att yttra sig över SOU 2022:53 *Statens ansvar för skolan - ett besluts- och kunskapsunderlag* (dnr U2022/03532) och lämnar följande synpunkter.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis har LiU följande synpunkter på remissen:

- LiU ställer sig positivt till ett ökat statligt ansvar inom skolområdet då det skulle kunna ge bättre förutsättningar för likvärdighet och högre kvalitet inom skolan.
- LiU ser positivt på att krav ska ställas på huvudmän att medverka i samverkan om forskning och utveckling samt verksamhetsförlagd utbildning (VFU) och att detta bör gälla oavsett om huvudmannen är statlig, kommunal eller enskilda huvudmän. LiU förordar att en utredning genomförs om huruvida kraven ska regleras som en skyldighet i skollagen.
- LiU instämmer med utredningens uppfattning att staten bör ta ett systemansvar för lärares och rektorers professionsutveckling och att det förslag som finns till nationellt professionsprogram är ett steg i rätt riktning.
- LiU stödjer förslaget att det inom professionsprogrammet bör finnas utbud av kompetensutvecklingsinsatser av hög kvalitet för lärares och rektorers professionsutveckling inom komvux.
- LiU ser positivt på förslaget med en försöksverksamhet med fördjupande utbildning för lärare som ytterligare vill fördjupa sina kunskaper och meritera sig inom vuxenutbildning. LiU har mycket god kompetens att bidra i en sådan försöksverksamhet.
- LiU instämmer i behovet av större likvärdighet inom fritidshem och att vid ett eventuellt fullgånget förstatligande bör en nationell resursfördelningsmodell för fritidshem utredas.
- LiU är positivt till ett ökat statligt ansvar för Anpassad skola, för att möjliggöra ökad samsyn och kvalitet. LiU ser också positivt på förslaget

att nationella resursfördelningsmodeller för Anpassade skolan, Anpassade gymnasieskolan samt specialskolorna utreds vidare.

- LiU menar att det vid ett eventuellt fullgånget förstatligande finns behov av att ytterligare utreda förskolans position

Ökat statligt ansvar för skolan

De två alternativ som presenteras i utredningen utgår från ett övergripande behov av förstärkt statligt ansvar för grundskola, fritidshem, gymnasieskola och vuxenutbildning.

LiU ställer sig positivt till ett ökat statligt ansvar inom skolområdet då det skulle kunna ge bättre förutsättningar för likvärdighet och högre kvalitet inom skolan. Det skulle också kunna ge ännu bättre förutsättningar för samverkan mellan lärarutbildning och skola.

LiU tar dock inte ställning till frågan huruvida alternativ ett eller två som skisseras i utredningen ska förordas, dvs om statens ska ta över huvudmannskapet eller inte.

Kompetensförsörjning

LiU ser positivt på förslaget att en statlig myndighet får ett nationellt och strategiskt ansvar för kompetensförsörjningen till skolan. LiU framhåller betydelsen av att lärares kompetensförsörjning utvecklas i nära samverkan mellan lärosäten som bedriver lärarutbildning och den ansvariga myndigheten.

Yrkets attraktivitet

En av de största orsakerna till att det utbildas för få lärare i Sverige idag är att för få söker sig till de olika lärarutbildningarna. Här behöver olika insatser göras för att stärka läraryrkets attraktivitet. LiU ser att ett ökat statligt ansvar för skolan, kan underlätta sådana viktiga insatser.

Verksamhetsförlagd utbildning

Verksamhetsförlagd utbildning (VFU) är en central del av lärarutbildningarna. En god samverkan mellan skolhuvudmän och lärosäten är en förutsättning för VFU, och därmed lärarutbildning, av hög kvalitet. Idag finns en skyldighet för lärosäten att samverka med skolhuvudmän, men någon motsvarande skyldighet för skolhuvudmännen att samverka med lärosäten som driver lärarutbildning finns inte i nu gällande förordningar. LiU menar att kvaliteten i lärarutbildningarna skulle stärkas om det rådde en ömsesidig skyldighet till samverkan och en tydligt uttalad skyldighet för skolhuvudmännen att bidra med VFU-platser av god kvalitet. LiU menar att ett ökat statligt ansvar för skolan kan underlätta detta och LiU ser positivt en utredning om skyldigheten att samverka om VFU bör skrivas in i skollagen.

Utbildningsvetenskaplig forskning

En omfattande utbildningsvetenskaplig forskning av hög kvalitet är grunden för lärarutbildning och skola på vetenskaplig grund.

Oavsett huvudmannaskap förordas i utredningen att staten bör främja lärares deltagande i undervisningsutvecklande forskning och utveckling så att fler lärare än i dag får möjlighet att delta antingen i praktiktäna forskning eller i annan systematisk utveckling av undervisningen. LiU ser positivt på att forskning om undervisning och praktiktäna forskning lyfts fram som betydelsefull och betonar betydelsen av att universitet som bedriver lärarutbildning ges ökade anslag för att utveckla sådan forskning på ett långsiktigt sätt och nära kopplat till utbildningsverksamheten. LiU ser även positivt på att satsningar på praktiktäna forskning permanentas inom ramen för till exempel det nationella ULF-projektet och Skolforskningsinstitutet. LiU ser också positivt på förslaget att utreda frågan om huruvida skyldigheten att samverka gällande forskning och utveckling ska skrivas in i skollagen.

Lärarutbildningens förutsättningar

LiU vill framhålla att även på andra områden kan staten göra viktiga insatser för att öka kompetensförsörjningen till skolan. En lärarutbildning av hög kvalitet förutsätter förutom god tillgång på VFU-platser även en omfattande utbildningsvetenskaplig forskning, disputerade lärare och tillräcklig undervisningstid inom lärarutbildningen. För att möjliggöra detta behövs ett ökat statligt stöd till utbildningsvetenskaplig forskning och ekonomisk ersättning till lärosätena som kan garantera undervisningstiden på lärarutbildningarna. Sådana satsningar skulle bidra till att lärarutbildningarna i ännu högre utsträckning vilar på vetenskaplig grund och därmed till att stärka samhällets förtroende för läraryrket och till en högre status för lärarna.

Professionsprogram

LiU instämmer med utredningens uppfattning att staten bör ta ett systemansvar för lärares och rektorers professionsutveckling och att det förslag som finns till nationellt professionsprogram är ett steg i rätt riktning. LiU anser dock att det är viktigt att vid utvecklandet av ett sådant program skapa förutsättningar för kontinuitet i meriteringssystemet och i lärares karriärvägar. Meriteringsgrunderna och utbildningsinsatserna som görs inom professionsprogrammet behöver bygga logiskt på varandra och samtidigt ligga i linje med den gängse akademiska progressionen. Det är av stor betydelse för läraryrkets status att lärare ges möjlighet att meritera sig genom flera och högre examina så som masters- eller doktorsgrad.

LiU anser att vad det gäller utvecklingen av ett nationellt professionsprogram bör de utbildningar som redan ges vid universitet och högskolor ses som en resurs, såsom till exempel mastersprogram inom det utbildningsvetenskapliga området samt utbildningarna till Speciallärare och Specialpedagog. För att skapa förutsättningar för en sådan utveckling är det viktigt att programmet skapas i nära dialog med de lärosäten som bedriver lärarutbildning.

Kompetensutveckling i ämnesdidaktik och ämne

I utredningen lyfts lärares behov av ämnesdidaktisk kompetensutveckling fram. LiU instämmer i vikten av sådan kompetensutveckling, men vill också poängtera att även ämnesmässig kompetensutveckling är av stor vikt för lärare. Den samlade

kunskapen inom akademiska ämnesdiscipliner förändras kontinuerligt, och med nya läroplaner förändras också skolämnen. Det är väsentligt att lärare ges möjlighet att följa vad som sker inom såväl ämnesutveckling som ämnesdidaktisk utveckling.

Vuxenutbildning

LiU instämmer i utredningens bedömning att det är angeläget att alla ämnes- och yrkeslärare under sin lärarutbildning får kunskaper som förbereder dem för att undervisa inom komvux, i enlighet med de examensmål som finns idag för ämneslärar- och yrkeslärarexamen.

LiU delar också bedömningen att det mot bakgrund av att många ämnes- och yrkeslärare som redan har examinerats inte har förberetts för undervisning inom komvux, behöver verksamma lärare inom komvux få kompetensutveckling. LiU menar också att den systemansvariga myndigheten bör inom sitt uppdrag säkerställa att det finns ett utbud av kompetensutvecklingsinsatser av hög kvalitet för lärares och rektorers professionsutveckling inom komvux. Dessa bör ingå som en del av professionsprogrammet, vara allmänt sökbara och ingå i ett öppet utbud.

Vidare föreslår utredningen att regeringen bör överväga en försöksverksamhet med en specialisering inriktad på undervisning inom komvux. LiU menar att det finns goda skäl att överväga en försöksverksamhet som erbjuder fördjupade kunskaper riktade mot undervisning inom komvux, för lärare som *utöver sin grundkompetens* (som ska uppnås inom ordinarie lärarutbildning), vill fördjupa sig och ytterligare meritera sig inom komvux. Denna fördjupning bör knytas till professionsprogrammet. Vid LiU finns en av världens största vuxenpedagogiska forskningsmiljöer och lärosätet skulle gärna vara en drivande kraft i att, inom ramen för en försöksverksamhet, utveckla en sådan fördjupande utbildning.

LiU delar utredningens bedömning är att vid ett eventuellt statligt huvudmannaskap bör den statliga huvudmannen kunna erbjuda utbildning inom komvux på olika sätt. Den statliga huvudmannen bör kunna bedriva utbildning i egen regi och lägga ut utbildning på entreprenad. Såväl enskilda utbildningsanordnare som kommuner och i vissa fall regioner bör kunna bedriva utbildning på uppdrag av den statliga huvudmannen.

LiU vill poängtera att ett statligt huvudmannaskap skulle kunna ge särskilt goda effekter relaterat till den mycket skiftande kompetens och möjlighet som finns hos kommuner i dag att genomföra upphandlingar. Brister i dessa tids- och kompetenskrävande processer har visat sig vara särskilt skadliga för kvaliteten i komvux. Om staten upphandlar från enskilda aktörer kan till exempel de begränsningar till konkurrenskraftiga och kvalitativa anbud som geografisk placering inneburit för en lång rad kommuner hanteras annorlunda.

Fritidshem

I utredningen lyfts olika former av likvärdighetsproblematik i svensk skola. Det finns också skolformer/verksamhetsformer som har betydligt mindre resurser som förskoleklass och fritidshem. I utredningen lyfts fram att skillnaden delvis kan

förklaras med att olika skolformer/verksamhetsformer har olika uppdrag. LiU vill dock betona att både förskoleklass och fritidshem har förstärkt undervisningsuppdrag med egna läroplansdelar, vilket gör att resurser behöver tillskjutas för att utjämna skillnader. I den nyligen presenterade SOU-utredningen (2022:61) betonas att stora likvärdighetsbrister finns avseende fritidshem (s.862). På grund av dessa jämlikhetsbrister instämmer LiU i utredningens förslag att vid ett eventuellt fullgånget förstatligande bör en nationell resursfördelningsmodell för fritidshem utredas. Likt utredningen ser LiU behov av att skapa större likvärdighet.

Anpassad skola, Anpassad gymnasieskola och specialskola

LiU är positivt till ett ökat statligt ansvar för Anpassad skola, för att möjliggöra ökad samsyn och kvalitet. För att säkerställa riktiga och kvalificerade bedömningar av intellektuell funktionsnedsättning och mottagande i Anpassade skolan är en ökad statlig styrning av vikt, då förutsättningarna för en ökad likvärdighet skulle kunna skapas.

LiU menar att om ett ökat statligt ansvar för skolan skulle innebära en nationell resursfördelningsmodell som tar hänsyn till skillnader *i behov* kan det innebära att skolan blir mer likvärdig över hela landet.

Om kommunerna ska behålla ett visst ansvar för resursfördelning bör frågorna om stöd till elever i behov av särskilt stöd och omfattande särskilt stöd särskilt beaktas. LiU ser positivt på förslaget att nationella resursfördelningsmodeller för Anpassade skolan, Anpassade gymnasieskolan samt specialskolorna utreds vidare. Likaså förslaget att systemet med tilläggsbelopp för elever med omfattande behov av särskilt stöd bör ses över i särskild ordning. LiU menar att det är av stor vikt att dessa frågor tydliggörs och prioriteras i det fortsatta arbetet med ökad statlig styrning av skolan.

Förskola

Om ett fullgånget förstatligande av skolan skulle genomföras blir förskolan den enda skolformen som ligger kvar på kommunal nivå. I utredningen lyfts olika tänkbara konsekvenser som kan inverka både positivt och negativt. LiU instämmer i att detta kan få stora konsekvenser, exempelvis att det kan vara svårt att upprätthålla förskolans utbildningsuppdrag samt att de röda trådarna inom en kommuns utbildningssystem kan försvåras. En annan farhåga som LiU ser att förskolan som institution i ett fullgånget förstatligande) skulle riskera att underordnas och att samarbetet snarare skulle komma att innebära att förskolan får underordna sig till skolans organisering. LiU menar att det vid ett eventuellt fullgånget förstatligande finns behov av att ytterligare utreda förskolans position.

Omorganisering av skolmyndigheter

I anslutning till utredningens förslag om omorganisering av skolmyndigheterna vill LiU framhålla följande:

LiU framhåller att om Specialpedagogiska skolmyndigheten ska uppgå i en annan myndighet, den systemansvariga, är det viktigt att ansvaret för och arbetet med de specialpedagogiska frågorna tydliggörs inom den nya skolmyndighetsstrukturen, likaså att huvudmannaskapet för specialskolorna även fortsättningsvis är statligt.

Skolverket är den myndighet som idag upphandlar ett stort antal uppdragsutbildningar av universitet och högskolor för lärares vidareutbildning och kompetensutveckling, såsom till exempel specialläraryft och handledarutbildning inom Specialpedagogik för lärande. Det är viktigt att denna funktion bibehålls och är tydlig i en förändrad skolmyndighetsorganisation.

Handläggningen av beslutet

Beslut om detta yttrande har fattats av dekan Håkan Löfgren efter föredragning av prodekan Anna Johnsson Harrie. I beredningen har även deltagit universitetslektorerna Lotta Holme och Johanna Köpsén samt biträdande professorerna Helene Elvstrand och David Ludvigsson.

Håkan Löfgren
dekan Utbildningsvetenskap

Anna Johnsson Harrie
prodekan Utbildningsvetenskap

Sändlista:

Utbildningsdepartementet (u.remissvar@regeringskansliet.se)
Deltagande i beredningen
Dokument- och arkivenheten (original)